

Reader

Educatieve televisie: een goede investering voor onderwijs en inburgering!

voor de
besloten werkconferentie

Woensdag 16 april 2003
09.30-12.30

Plaats:
De Haagse Lobby
(boven de gemeentelijke Bibliotheek)
Spui 70
Den Haag

Voorwoord

Voor u ligt de reader die is samengesteld voor de werkconferentie 'Educatieve televisie: een goede investering voor onderwijs en inburgering!' Deze conferentie wordt gehouden op woensdag 16 april 2003.

Ik heb het initiatief genomen tot deze conferentie omdat ik graag met tal van betrokkenen van gedachten wil wisselen over de rol die educatieve televisie, radio, de media en informatie- en communicatietechnologie kunnen vervullen ter ondersteuning van de inburgering van migranten in onze samenleving.

Pierre Heijnen

Wethouder van Onderwijs, Sociale Zaken,
Werkgelegenheid en Integratie

Den Haag, 31 maart 2003

Inhoudsopgave

Voorwoord

1	Inleiding	3
1.1	De rol van de vier grote gemeenten en hun visie op inburgering	
1.2	Stand van zaken educatieve televisie in Nederland	
1.2.1	De publieke omroep	
1.2.2	De vier grote steden	
1.2.2.1	Den Haag	
1.2.2.2	Rotterdam	
1.2.2.3	Amsterdam	
1.2.2.4	Utrecht	
2	Educatieve televisie, radio en digitaal leren	12
2.1	Het concept educatieve televisie	
2.2	Mensen kijken veel televisie maar niet iedereen is digitaal vaardig	
3	Betrokkenheid doelgroepen en evaluatie	16
3.1	Betrokkenheid doelgroepen	
3.2	Evaluatie en monitoring: kijkcijfers en kwalitatief onderzoek	
4	Tekort aan educatieve televisie- en radioprogramma's inclusief mediamix	19
5	Wat gebeurt er in het buitenland? De opmars van educatieve televisie en afstandsleren	23
6	Hoe verder: een mogelijke spelverdeling tussen de betrokken deelnemers	25
7	Tot slot	27
Bijlage I	Nederlands leren voor specifieke doelgroepen met de lokale radio	
Bijlage II	Flankerende projecten	
Bijlage III	Kijkcijfers en mediagebruik, met name onder allochtonen	
Bijlage IV	De gang van zaken bij een (educatieve) televisieproductie	

1 Inleiding

1.1 De rol van de vier grote gemeenten en hun visie op inburgering

Sinds 1996/97 zijn de grote gemeenten verantwoordelijk voor de inkoop van onderwijstrajecten voor nieuwkomers die een verplichte inburgeringscursus volgen, alsmede voor de inkoop van cursusplaatsen voor oudkomers, autochtone analfabeten en mavo-, havo- en vwo-onderwijs voor volwassenen. Deze taak is sinds 1997 fors in omvang toegenomen door boven de reguliere taken extra afspraken te maken met het rijk, neergelegd in de (per grote gemeente verschillende) grotestedenconvenanten. Al deze convenanten bevatten hoofdstukken die gaan over de inburgering en ze hebben een looptijd tot eind 2004. Inmiddels heeft demissionair minister Remkes aangegeven ook voor de periode 2005–2008 grotestedenconvenanten te willen afsluiten.

Inmiddels hebben de Colleges van de vier grote gemeenten zich beraden op de vraag aan welke onderwerpen de nieuwe regering extra aandacht zou moeten schenken. Leidraad vormden daarbij de eerder gepresenteerde G4-manifesten.¹ De vier grote gemeenten bepleiten bij de kabinetsformateurs wederom een sterke inzet op integratie, zowel voor nieuwkomers als voor mensen die hier al langer wonen.

In de vier grote steden:

- C woont een achtste deel van de Nederlandse bevolking: ruim 2 miljoen mensen;
- C woont ongeveer een derde deel van alle allochtonen in Nederland: bijna 900.000 mensen;
- C woont 38% van alle etnische minderheden: bijna een half miljoen mensen;
- C vestigt zich jaarlijks meer dan een kwart van de ruim 130.000 nieuwkomers (vluchtelingen, gezinshereniging, gezinsvorming) in Nederland.²

Dit doet een zwaar beroep op het integrerend vermogen van de steden en hun inwoners. Het is de grote gemeenten er dan ook veel aan gelegen om de integratie te doen slagen.

De vier grote gemeenten bepleiten concreet:

- C een inburgeringsverplichting voor oudkomers;
- C onderzoek naar effectieve instrumenten voor sancties bij niet afronding cursus;

¹Zie G4-manifest 'De stad in de wereld, de wereld in de stad' februari 2002 en G4-manifest 'Uitvoeren' juni 2002.

² Zie voor deze cijfers de notitie *Problemen en kansen in de G4, Statistische onderbouwing van de bovenmaatse opgave*. Zie www.grotevier.nl, link 'Nieuwsarchief'.

- C aanpassen van de wet- en regelgeving die belemmerend werkt voor een efficiënte en effectieve organisatie van de inburgering;
- C bundeling van verschillende budgetstromen tot een Fonds Inburgering en Integratie;
- C combinaties van werken-inburgeren en werken-beroepsonderwijs uitbreiden en stimuleren via fiscale voordelen voor werkgevers;
- C meer middelen beschikbaar stellen via het rijk voor inburgeringondersteunende maatregelen met inzet van educatieve televisie, radio, digitaal leren (regionaal en landelijk).

De concrete instrumenten die de vier grote gemeenten op dit moment hebben in relatie tot educatieve televisie zijn:

- C inkoop volwasseneneducatie bij Regionale Opleidingscentra en bij andere scholingsinstituten. De gemeente kan het benutten van educatieve televisie als onderdeel van een in te kopen onderwijstraject opnemen in de jaarlijks op te stellen inkoopspecificaties. Dit kan ook bij andere onderwijsinstellingen dan een ROC;
- C opnemen van educatieve televisie in ook de inkoop- of in subsidiespecificaties, bijvoorbeeld voor welzijnswerk en vrijwilligerswerk. Educatieve televisie kan daar ook een rol vervullen bij cursorische activiteiten buiten het onderwijs (welzijn, vrijwilligerswerk zoals Vluchtelingenwerk, oudercursussen, GGD, bibliotheek);
- C ontwikkelen van lokaal mediabeleid en bredere ict-toepassingen die gemeenten nastreven. Daarin speelt ook educatieve televisie een rol;
- C de (mede beleidsbepalende en subsidiërende) rol die de vier grote gemeenten hebben bij de realisatie van het blok migrantentelevisie dat uitgezonden wordt via de regionale zenders in hun gebied.

1.2 Stand van zaken educatieve televisie in Nederland

1.2.1 De publieke omroep

De Mediawet spreekt van één educatieve omroep: de educatieve omroepstichting 'Educom' waarvan de RVU en Teleac/NOT de participanten zijn. Door de wet is de opdracht gesteld: het verzorgen van een breed en samenhangend educatief programma op het gebied van onderwijs, scholing en vorming.

RVU

De RVU educatieve omroep is een niet-ledengebonden omroep en verstaat onder haar educatieve taak: het ontwikkelen van een doelgericht en systematisch educatief programma-aanbod op het gebied van vorming.

Teleac/NOT

In de missie van Teleac/NOT staat dat kinderen, jongeren en volwassenen educatie aangeboden wordt door middel van kwalitatief hoogwaardige educatieve radio- en televisieprogramma's gericht op scholing en vorming, bij voorkeur multimediaal ondersteund. Op het gebied van Schooltv wil Teleac/NOT het leidende communicatie- en documentatiecentrum voor het onderwijs zijn, dat een groot aantal technologieën gebruikt, waaronder online leren, om het onderwijsleerproces te ondersteunen en de kwaliteit van het onderwijs te verhogen.

Er is geen sprake van specifieke doelgroepprogramma's. Teleac heeft in het verleden enkele inburgeringsprogramma's gemaakt zoals 'Duidelijke Taal', 'Hallo Holland' en 'NL-tv'.

NPS

De NPS heeft als opdracht de aanvullende programmering op de NOS en de omroepverenigingen te verzorgen. Samen moet het een evenwichtig beeld opleveren van de maatschappelijke, culturele, godsdienstige en geestelijke verscheidenheid van Nederland. De programmasoorten of -categorieën die de NPS verzorgt zijn culturele programma's, ontmoetings- en discussieprogramma's, programma's voor en over etnische en culturele minderheden en educatieve jeugdprogramma's. Meest bekende jeugdprogramma's zijn 'Sesamstraat' en 'Klokhuis'. Recent heeft de NPS het programma 'Circus Kiekeboe' geproduceerd, dat zich richt op jonge kinderen tussen 2 en 5 jaar. Het programma is in vier taalversies geproduceerd (Nederlands, Marokkaans-Arabisch, Berber en Turks) en is voorzien van aanvullend materiaal. Het programma wordt geëvalueerd door de Taalunie.

De NPS is thans bezig na te gaan of er nieuwe afleveringen geproduceerd kunnen worden waarbij wordt nagegaan of uitzendingen in Europees verband mogelijk zijn. De NPS heeft Den Haag/de Mondriaan onderwijsgroep/RTV-West gevraagd of programmering binnen het educatieve blok Etv haaglanden.nl mogelijk is. Deze vraag is inmiddels ook voorgelegd aan het consortium van de betrokken vier ROC's (zie paragraaf 1.2.2).

Z@ppelin

Z@ppelin is een samenwerkingsverband van alle publieke omroepen (inclusief NPS en Teleac) met als doel om kwalitatief goede programma's op de Nederlandse buis te brengen voor kinderen tot 12 jaar. De uitzendingen vinden plaats via Nederland 3 en elke omroep levert programma's aan. Daarnaast is er een (interactieve) website en zijn er plannen voor een Z@ppelinblad met uitgeverij Sanoma (o.a. van de Libelle). De resultaten in termen van marktaandeel van Z@ppelin zijn gunstig, in vergelijking met commerciële zenders als Fox kids.

Regionale omroepen

Regionale omroepinstellingen gebruiken hun zendtijd voor een programma dat voor ten minste vijftig procent bestaat uit onderdelen van informatieve, culturele en educatieve aard, die in het bijzonder betrekking hebben op de provincie waarvoor het programma bestemd is. RTV West heeft in haar nieuwe beleidsplan onderwijs als een van de speerpunten benoemd.

In Nederland zijn dertien publieke regionale omroepen actief op radio, televisie en internet. De Stichting Regionale Omroep Overleg en Samenwerking (ROOS) behartigt hun belangen. De regionale omroepen krijgen nu nog hun budget van het ministerie van OC&W en de provincies. Het is de bedoeling dat ze in de toekomst het hele budget van de provincies krijgen.

Er is belangstelling onder de erkenning dat de integratieproblematiek in de randstad omvangrijker is dan elders.

Multiculturele Televisie Nederland (MTNL)

MTNL maakt televisie voor de vier grootste allochtone gemeenschappen in Nederland: de Turkse, de Surinaamse, de Antilliaanse en de Marokkaanse. De programma's richten zich op kijkers uit de doelgroepen in de leeftijd van 18-45 jaar. De inhoud is niet alleen interessant voor de eigen doelgroep, maar voor iedereen. De programma's concentreren zich op informatie- en kennisoverdracht, opinievorming, cultuur en human interest. Door een partnership met de regionale omroepen wordt de hele regio van de grote steden bereikt.

Iedere redactie maakt wekelijks een grootstedelijk programma van 30 minuten: 'Studio MTNL'. Dat wordt aangevuld met 15 minuten lokaal nieuws per stad. Zo maakt Radio TV West dat lokale kwartier ('Het andere oog') zelf en het Utrechtse deel wordt verzorgd door Danzon Producties. Het budget is afkomstig van het rijk en de vier grote gemeenten.

1.2.2 De vier grote steden*Pilot educatieve televisie in Rijnmond*

In het jaar 1999 wordt op initiatief van het Albeda College uit Rotterdam een projectgroep geformeerd bestaande uit een aantal ROC's uit de vier grote steden. Deze projectgroep had als doel de mogelijkheden te onderzoeken voor het realiseren van educatieve televisie.

Hierdoor zou er verbreding ontstaan van educatieve activiteiten en zou de onderwijsparticipatie vergoot worden. De plannen van de projectgroep richtte zich in het bijzonder op die doelgroepen in de vier grote steden die niet of nauwelijks participeren in onze samenleving. Deze aanpak heeft uiteindelijk begin 2000 geleid tot het stuk *Basisdocument Educatieve Televisie*. Medio 2000 hebben de betrokken ROC's een intentieverklaring ondertekend voor de verdere uitwerking/realisering van educatieve televisie.

In juni 2000 is er een rapport geschreven met als titel: *Regionale Educatieve Televisie: Generator voor sociale activering en samenlevingsontwikkeling*.

Dit rapport heeft geleid tot de realisering van een pilotproject in Rotterdam onder de naam ETV.nl. Met financiële steun van het rijk (OC&W, SZW en Integratiebeleid) en de gemeente Rotterdam konden de uitzendingen eind januari 2002 van start gaan.

Deze Rotterdamse pilot is in september 2002 onderworpen aan een onderzoek vanuit de betrokken ministeries. Dat heeft geleid tot het rapport *Birds Eye View*³; een kritisch rapport dat educatieve televisie in perspectief voor de toekomst zet. De vier betrokken ROC's buigen zich op dit moment over hoe en in welke vorm ze in eerste instantie educatieve televisie in de vier grote steden samen verder vorm geven. Gefaseerd kunnen andere ROC's zich daarbij aansluiten.

Om dit te kunnen realiseren werken vier ROC's samen in een consortium: de Mondriaan onderwijsgroep in Den Haag, het Albeda College in Rotterdam, het ROC van Amsterdam en ROC Utrecht. Belangrijke vragen zijn o.a.: Wat gebeurt gezamenlijk (verwerving fondsen en licenties, programmaconcepten en – voorstellen maken) en wat lokaal/regionaal? Waarin onderscheidt het gezamenlijke programmabeleid zich van dat van Educom? Hoe zenden we de programma's uit (landelijk, regionaal, eigen kanaal) en wat zijn daarvan de voor- en nadelen?

Deze taakstelling van het consortium kan gerealiseerd worden met steun van de diverse ministeries (ministeries van OC&W, Justitie en Sociale Zaken en Werkgelegenheid). De Tweede Kamer heeft zich over de continuering van het initiatief van de vier ROC's uitgesproken via amendement nr. 101 (28 600 VIII) op de begroting van het ministerie van OC&W. De coördinatie van de subsidie is in handen van het ministerie van OC&W. Voor het consortium wordt een subsidieabel projectplan door de vier ROC's opgesteld.

Belangrijk is dat de lokale/regionale invalshoek de richting aangeeft voor de inrichting van educatieve televisie.

Inmiddels wordt er op twee plaatsen uitgezonden, in Rotterdam en Den Haag. Hieronder wordt de stand van zaken lezen per 1 april 2003 in de vier grote steden geschetst.

1.2.2.1 Den Haag

Taaloffensief

Integratie van migranten is een speerpunt in het Haagse Beleidsprogramma 2002 – 2006. Het beheersen van de Nederlandse taal is een voorwaarde voor integratie. Daarom is de gemeente Den Haag gestart met een taaloffensief. Dit moet vorm krijgen door de inzet van educatieve tv, radio en ict-toepassingen in relatie tot het al bestaande (onderwijs)aanbod. Hiermee wordt het al bestaande buitenschoolse aanbod van taalstages, mentorenproject, bibliotheekbezoek en

³ *'Birds eye view' op ETV.nl, Over de grenzen van twee werelden: onderwijs en media.* Verslag van een projectbezoek in opdracht van de ministeries van OC&W, SZW en BZK, 30 september 2002.

kennismakingsles sport voor alle deelnemers in de educatie van de Mondriaan onderwijsgroep aanzienlijk uitgebreid.

Betrokkenheid

De doelgroepen moeten betrokken zijn bij de uitwerking van educatieve televisie. Het gaat om de volgende groepen:

- C kijkers en onderwijsdeelnemers (enquêtes, kijkerspanels);
- C professionals: docenten, welzijnswerkers, bibliotheekmedewerkers, vrijwilligers e.a. (Responsgroep geeft commentaar, ervaringen en tips, klankbordgroep bekijkt nieuwe programma's, en beoordeelt op geschiktheid). Zij worden betrokken bij ideevorming van nieuwe programma's;
- C deskundigen op het terrein van taalverwerving, educatieve media, onderwijs e.a.

Om de doelgroepen te bereiken is samenwerking met lokale/regionale organisaties die contacten met de beoogde doelgroepen hebben een voorwaarde. Zwaartepunt in de activiteiten is het opzetten van een lokaal/regionaal netwerk (welzijnsinstellingen, particuliere scholingsinstituten, buurthuizen, kinderopvang, GVO, bibliotheek, platform, brede buurtscholen, regio-organisaties enz.). Zij worden betrokken bij de vormgeving van de educatieve schil rond de uitzendingen.

Binnen het ROC dient draagvlak en betrokkenheid bij docenten gecreëerd te worden. De Mondriaan onderwijsgroep verzorgt trainingen voor docenten en vrijwilligers binnen en buiten de eigen organisatie. Die worden verzorgd door het Instituut voor Taalonderzoek en Taalonderwijs Anderstaligen (ITTA) van de Universiteit van Amsterdam. Bij het Stadscollege voor Educatie werkt een ontwikkelgroep aan het werk aan lesmateriaal bij de uitzendingen. Dat is via de website voor iedereen beschikbaar.

Educatieve televisie

Functies van educatieve televisie:

- C werving en toeleiding van potentiële deelnemers aan opleidingen/ cursussen/trainingen;
- C binnenschoolse taalverwerving versterken met een buitenschoolse component (bijvoorbeeld naar programma kijken als huiswerk);
- C taalonderhoud, omdat bij niet-gebruik de vaardigheid vermindert.

Etv haaglanden.nl

Etv haaglanden.nl zendt vanaf 2 februari jl. tot de zomervakantie elke week een blok educatieve televisie uit op TV-West. Het programma duurt een uur en is zes keer op televisie te zien. In het huidige blok zit een taal cursus voor beginners, een programma over opvoeden (aangevuld met een spotje over de hulp telefoon Fona) en een serie over het belang van voorlezen. Vanaf april wordt de programmering uitgebreid met korte taalitems, regionale portretten en een serie over de bibliotheek, producties van Etv haaglanden.nl. Aanvullende informatie en lesmateriaal staat op teletekst en de website www.etvhaaglanden.nl.

Dit project is een samenwerkingsverband tussen de Mondriaan onderwijsgroep en Radio TV West. De realisatie is mogelijk dankzij steun van de gemeente Den Haag dienst Onderwijs, Cultuur en Welzijn. Afspraken tussen de gemeente en het ROC zijn vastgelegd in het kader van de inkooprelatie in de productovereenkomst.

Taallessen via lokale migrantenradiostations

Sinds 2002 zijn er voor specifieke doelgroepen nieuwe cursussen Nederlands via de radio (Zie Bijlage I). Voor Ghanezen is er de cursus 'Doe mee, praat mee met NT2 op Radio Ghanatta' en voor de Somalische doelgroep de cursus 'Leer Nederlands met Radio Dalmar'. In beide cursussen wordt gewerkt met een methodiek voor flexibel en vraaggestuurd onderwijs voor specifieke doelgroepen. Doel is het vergroten van de vaardigheid in het Nederlands en het stimuleren van maatschappelijke participatie.

1.2.2.2 Rotterdam

Het lokale venster Rotterdam in 2003

Vanaf de start in 2002 beschikt ETV.nl in Rotterdam over een eigen kanaal. Daarop wordt 24 uur per dag uitgezonden in een carousel van 6 x 4 uur. Het bereik bedraagt het gehele Rijnmondgebied. Daarin worden 650.000 huishoudens bereikt. Geschat wordt, dat daar 1,2 miljoen mensen wonen. De mediamix van televisie, internet en teletekst wordt aangewend om mensen die geen gebruik kunnen of willen maken van het huidige opleidingsaanbod, toch kansen aan te reiken om tot maatschappelijke participatie te komen. De doelstelling voor 2003 is, dat 75% van de programmering gericht is op inburgering. De multimediale producties richten zich op taalverwerving, maatschappelijke ontwikkeling, waaronder opvoedingsondersteuning, en toeleiding naar arbeid. Deze programmering wordt aangevuld met BBC Learningprogramma's. In het multimediale krijgt internet een stevigere plaats dan in 2002 het geval was. Van een regionaal gericht aanbod wordt gefaseerd overgegaan naar een meer wijkgericht aanbod. Een ontwikkeling die ook sterk gaande is bij de ROC's en andere maatschappelijk opererende organisaties. ETV.nl draait in 2003 volledig op projectgelden. Opdrachten dus. Daarop vindt intensieve acquisitie plaats. Uitgangspunten vormen daarbij de eigen doelstellingen bij de programmering. Daarmee wordt ingeschoten op de gemeentelijke beleidsagenda. Daaruit komen programmavoorstellen die voorgelegd worden aan gemeentelijke diensten. Dat heeft geleid tot onderhandelingen die voortvarend verlopen, maar nog niet zijn afgerond. Met enkele maatschappelijke organisaties vinden verkennende besprekingen plaats. Fondsen worden aangeschreven en anderszins benaderd. Het blijkt niet eenvoudig een adequate koppeling te vinden tussen de eigen doelstellingen en die van gesubsidieerde projecten.

Taalverwerving

Enkele taalproducties die al in 2002 zijn uitgezonden, worden herhaald. Een nieuw aanbod via e-learning wordt ontwikkeld en waarschijnlijk per september 2003 aangeboden. Het didactisch principe van learning by doing wordt daarbij

gehanteerd. De aansluiting op het schoolse aanbod wordt gewaarborgd. Over de financiële dekking wordt nog onderhandeld.

Inter-Actief-Inburgeren!

De Rotterdamse educatieve zender ETV.nl en ITpreneurs BV hebben de krachten gebundeld om een nieuw Interactief inburgeringsprogramma te ontwikkelen. Het programma combineert televisie, internet (e-learning) en wijkgebonden activiteiten om mensen afkomstig uit andere landen in te burgeren in de Nederlandse samenleving.

Het project gaat in eerste instantie in twee Rotterdamse deelgemeenten (Feijenoord en Delfshaven) van start. De doelgroep wordt gevormd door oudkopers met specifieke aandacht voor opvoeders en werkzoekenden. Aan de hand van voor de doelgroep relevante thema's worden opdrachten ontwikkeld die in het project de leidraad van de 'lesstof' vormen. Het concept is leren door doen, waarbij door maatschappijgeoriënteerde praktijkvaardigheden kennis van Nederland en de Nederlandse taal wordt overgebracht. Vanuit de E-centra (een verzamelnaam voor lokalen met computers, die gebruikt kunnen worden door inwoners van de stad) zullen de deelnemers kennismaken met e-learning en zich verder ontwikkelen in maatschappelijke oriëntatie.

Een belangrijke rol binnen Inter-Actief-Inburgeren! is weggelegd voor de praktijksessies, waar het geleerde in de directe omgeving van de deelnemers wordt toegepast. Te denken valt aan praktische handelingen, als het bezoek aan een sportvereniging of bibliotheek, maar ook het bezoek aan een bedrijf of instelling die voor de deelnemers duidelijk inzicht kan verschaffen in bijvoorbeeld de werksituaties. Het programma bestrijkt een periode van 5 maanden.

Maatschappelijke ontwikkeling

De content voor maatschappelijke ontwikkeling is ontleend aan materiaal van Forum. Dat is besproken met mensen uit de doelgroepen door hen op te zoeken in de wijken. De producties zullen een evenwichtige inzet van tv en internet kennen. Over de financiële dekking wordt nog onderhandeld.

Toeleiding naar de arbeidsmarkt

Voor directe toeleiding naar de arbeidsmarkt wordt het programma Werkbank gebruikt. Via de televisie worden mensen gestimuleerd de teletekstvoorziening te gebruiken. Daar vindt men een aanbod van vacatures. Die vacatures worden aangeleverd door bedrijven, voornamelijk uitzendorganisaties.

Door het uitzenden van programma's met beroepenbeelden wordt indirecte toeleiding naar de arbeidsmarkt en naar opleidingen beoogd. Zo zijn die programma's en de logistiek er omheen dan ook ingericht. Dit terrein wordt stevig geëxploreerd. Het is evenwel niet eenvoudig om in een vlot tempo tot exploiteren te komen.

1.2.2.3 Amsterdam

Educatieve televisie Amsterdam biedt extra ondersteuning aan het Amsterdamse beleid gericht op de versterking van de economische en sociale pijler van het stadsbeleid (Stadsvisie Amsterdam complete stad) en het Taaloffensief.

Met educatieve televisie wordt een belangrijke bijdrage geleverd aan de gemeentelijke doelstelling om de taalachterstand terug te dringen. Vooral als het gaat om specifieke groepen als vrouwen met kinderen, gehandicapten en langdurig zieken. Maar, ook mensen die al een jarenlang educatief traject achter de rug hebben, kunnen gebruik maken van de programma's van educatieve televisie. Het beheersen van de Nederlandse taal is een voorwaarde voor integratie. Taalachterstanden van allochtonen moet worden weggewerkt, anders mist een grote groep straks de aansluiting in de maatschappij, en op de arbeidsmarkt. Om het aantal werklozen drastisch te verlagen creëert de gemeente Amsterdam een breed aanbod van specifieke opleidingen, bijscholingscursussen, experimenten en begeleiding voor met name langdurig werklozen. Educatieve televisie Amsterdam is onder meer vanwege de laagdrempeligheid van het medium een onderdeel van het brede aanbod en een goed (anticyclisch) investeringsmiddel.

Ook krijgt educatieve televisie een rol in de modernisering van het beroeps- onderwijs. Tenslotte levert educatieve televisie een bijdrage aan het Amsterdamse diversiteitsbeleid.

Educatieve televisie heeft als doel mensen te activeren tot maatschappelijke participatie. Samen met de strategische partners van het ROC van Amsterdam wordt een mix van multimediale producten voorbereid. Subdoelen zijn:

- C wegwerken van taalachterstanden;
- C bevorderen van arbeidsintegratie;
- C terugdringen van sociaal isolement;
- C verhogen van de verschillende kennisniveaus;
- C leveren van een bijdrage aan de integrale ondersteuning aan opvoeders.

In het eerste jaar wordt de nadruk gelegd op de volgende doelgroepen:

- C inburgeraars (oud- en nieuwkomers) en hun partners;
- C werklozen;
- C opvoeders;
- C (allochtone) ouderen.

Inmiddels is een werkeenheid opgericht die bestaat uit het ROC van Amsterdam, Salto (= lokale omroep) en Nemo (= Educatief Museum voor Techniek).

De proefuitzendingen zullen medio 2003 gestart worden. Vooralsnog is een start van ETV.nl voorzien in september van dit jaar.

1.2.2.4 Utrecht

In 2002 heeft het ROC Utrecht onderzoek gedaan naar mogelijkheden om educatieve televisie in (de regio) Utrecht te realiseren. Uit verkennende gesprekken met diverse mogelijke partners en doelgroepen is het beeld ontstaan dat educatieve televisie in een (onderwijs)behoefte voorziet en een goede aanvulling betekent op het regionale televisie- en onderwijsaanbod. Realisatie (financieel, technisch, programmatisch) lijkt haalbaar onder de voorwaarde van een gemeenschappelijke inzet door de gemeente Utrecht, lokale onderwijsinstellingen en andere partners. Daarbij wordt uitgegaan van aansluiting op het randstedelijk educatieve televisietraject dat in het vier Grote Stedenverband wordt gelopen.

Waar het de verzorging van de feitelijke uitzendingen betreft, wordt aanbevolen om in eerste instantie samenwerking te zoeken met RTV Utrecht en in te zetten op circa één uur programmering per week die een week lang herhaald wordt.

Begin 2003 is op ambtenarenniveau een structureel werkoverleg tussen de gemeente Utrecht en het ROC Utrecht gestart. Deze groep heeft als taak voorbereidingen te treffen voor realisatie van educatieve televisie in Utrecht (e.o.). In dit overleg is besloten tot de volgende activiteiten:

- C de opstelling van een basisdocument met heldere formulering van de te maken keuzes en prioriteiten over educatieve televisie. Deze keuzes en prioriteiten gelden o.a. voor de volgende aspecten: doelstellingen, doelgroepen, thema's en programmering, positionering, distributie;
- C de organisatie van een lokale werkconferentie, gericht op het vergroten van draagvlak en betrokkenheid binnen het Utrechtse (doelgroeporganisaties, onderwijsinstellingen, bibliotheek, GG&GD, enz.);
- C de inrichting van een werkeenheid Etv Utrecht, in aansluiting op de centrale, randstedelijke organisatie educatieve televisie. Deze werkeenheid neemt de voorbereiding van educatieve televisie per voorjaar 2004 ter hand en is vervolgens verantwoordelijk voor de uitvoering daarvan in het volgende kalenderjaar;
- C realiseren van proefuitzendingen via RTV Utrecht per september 2003, inclusief aansluitende onderwijsactiviteiten (o.a. met behulp van nieuwe media), naar het 'Haagse model'.

In december 2003 dient een gezamenlijk besluit genomen te worden in welke vorm en omvang het traject (realisatie Etv Utrecht) in 2004 een vervolg krijgt. Criteria die daarbij onder andere van belang zijn: zicht op (structurele) vervolfinanciering, evaluatie van de uitzendingen per 1 september, draagvlak en betrokkenheid binnen het Utrechtse en voortgang van het landelijk traject.

Conclusie

De vier grote steden hechten grote waarde aan integratie en inzet van een mediamix (televisie, teletekst, radio, digitaal leren) daarbij. De in dit hoofdstuk genoemde partijen zetten zich in om educatieve televisie vorm te geven. Het is nu tijd om in gezamenlijkheid op dit gebied verder te werken. Bij alle initiatieven speelt de vraag hoe televisie, radio, internet, teletekst en gedrukte media in een goede mediamix aangeboden moeten worden.

2 Educatieve televisie, radio en digitaal leren

Leren doen volwassenen overal: op school, op een cursus, op het werk, in vrijwilligerswerk, via de media, door zelfstudie enz. Volwassenen gaan naar school omdat ze bijvoorbeeld moeten (verplichte inburgering), op eigen initiatief, in de context van hun werk of vrijwilligerswerk of in hun rol als ouder. Het belangrijkste verschil tussen leren en naar school gaan is dat je op school gestructureerd wordt onderwezen. Leren omvat meer dan naar school gaan of onderwezen worden.

2.1 *Educatieve televisie*

Televisie

De deelnemer krijgt te maken met een mediamix van televisie, internettoepassingen, teletekst, radio en gedrukt materiaal. Het betreft een uitbreiding van het repertoire van leren. Educatieve televisie biedt de mogelijkheid nieuwe wegen in te slaan om betrokkenheid bij onderwijs te stimuleren en om maatwerk te bieden. Educatieve televisie kan drie functies vervullen: versterking van (taal)onderwijs binnen de Regionale Opleidingencentra en cursorische en trainingsactiviteiten buiten het onderwijs, werving en toeleiding en versterking van de binnenschoolse component door het bijvoorbeeld als huiswerk in te zetten.

Televisie, video en/of film heeft toegevoegde waarde in de verschillende onderwijsvormen. Het gebruik van beeldmateriaal blijkt gunstige leereffecten te bewerkstelligen. Bales (1996) heeft een leerpiramide opgesteld waarin 'onderwijsvormen' geordend zijn naar hun effect. Op de laagste plaats (weinig effect) staat het hoorcollege. Leren (bestuderen) werkt al beter. Nog sterkere effecten worden gesorteerd bij de toepassing van audiovisueel materiaal. 'Doen' staat aan de top.

De kracht van televisie is dat je iets vertelt en het ook meteen laat zien. Daarnaast heeft televisie een grote impact omdat het inspeelt op gevoelens. Wat je op televisie ziet, kun je beter onthouden dan wat je alleen leest of hoort. Een deel van de doelgroep van de onderwijsinstellingen is moeilijk te bereiken. Deze groep kijkt veel televisie. Educatieve televisie kan dan gezien worden als verbonden aan het voorportaal van de onderwijsskolom, in het bijzonder de ROC's, met de gedachte dat hierdoor groepen kunnen worden bereikt die tot dusverre minder gemakkelijk te bereiken waren. Een andere invalshoek is het ondersteunen van educatieve trajecten binnen de ROC's, met als doelen de uitval te beperken en de educatie door inbreng van innovatieve elementen op te waarderen zodat deelnemers onderwijs voor zichzelf als meer effectief en waardevol ervaren. Die elementen zijn goed te verenigen. Verder moet educatieve televisie geplaatst worden in het kader van een multimediastrategie; het gaat om een totaalaanbod voor het onderwijs van zaken als televisie, internet, teletekst, radio en gedrukt materiaal. Dat kan in educatieve zin toeleidend, onderhoudend of afrondend worden gebruikt.

Mediamix

In toenemende mate maakt het onderwijs gebruik van educatieve software en digitale onderwijsbronnen (internet, cd-rom). Onder invloed van economische en maatschappelijke ontwikkelingen (kennismaatschappij, globalisering, internationalisering van bedrijven) en de veranderende kijk op onderwijs (een leven lang leren, zelf-verantwoordelijk leren, competentieleren) neemt de behoefte toe aan zowel flexibeler manieren om onderwijsmateriaal aan te bieden als aan andere vormen van begeleiding. Digitale leeromgevingen worden ontwikkeld en inmiddels is veel onderwijsmateriaal op informatiedragers als cd-rom ontwikkeld.

Dit is al vaste prik bij inburgeringsprogramma's, maar ook in het beroeps-
onderwijs¹. Aansluiting op deze ontwikkelingen (en mogelijk het gebruik van
reeds ontwikkelde multimediale programma's) betekent voor het educatieve
televisieconcept dat het in potentie kan uitgroeien tot een zeer sterke en
krachtige leeromgeving met een grote reikwijdte. Aansluiting bij ontwikkelingen
als Kennisnet lijkt gewenst. Dat betekent dat juist Regionale Opleidingencentra
hier een belangrijke en leidende rol in kunnen vervullen. De deelnemer kan met
een mediamix in eigen tempo tijd- en plaatsafhankelijk lesmateriaal tot zich
nemen.

Hoe technologie gekoppeld en ingezet kan worden, is een vraag die ROC's
moeten beantwoorden om in te spelen op alle ontwikkelingen. Voorbeelden
hiervan zijn flankerende projecten als 'Horen, Zien en Schrijven', 'Virtueel
Inburgeringsloket', 'Haagse Onderwijs Portal' en 'Kennisnet' (zie hiervoor Bijlage
II). Educatieve televisie wordt aangevuld met andere technologieën.
De ROC's denken na over vragen als: Hoe komen we aan programma's? Hoe
richten we tijd- en plaatsafhankelijk leren in? Wat bieden we aan via internet?
Aan welke helpdeskachtige services voor docenten/vrijwilligers (bijvoorbeeld de
Taaladviesdienst van Onze Taal) en kijkers moet gedacht worden? Wat dient
afgeschermd te worden en moet er voor bepaalde onderdelen toegang verkregen
worden? Bereiken we de doelgroepen via de gebruikte kanalen? Ook is de vraag
hoe we kunnen leren van ervaringen elders, want ook in het buitenland is
educatieve tv in opmars (zie hiervoor hoofdstuk 5). Verder moet nagedacht
worden over de wijze waarop radio voor de doelgroep(en) ingezet kan worden
(zie voor een voorbeeld paragraaf 1.2.2.1 en Bijlage I).

Verschillende media groeien langzaam naar elkaar toe. Over de snelheid van
technologische ontwikkelingen, acceptatie en gebruik heerst nog veel onzeker-
heid. Deze ontwikkelingen maken het nemen van beslissingen moeilijk.

Inbedding op lokaal/regionaal niveau

Via de formele en informele netwerken lokaal/regionaal en landelijk moeten
innovatieve projecten zich verspreiden. Wat op consortiumniveau wordt
gegenereerd, dient een lokale/regionale binding te krijgen en gekoppeld te
worden aan lokale/regionale onderwijsvoorzieningen. Dat garandeert ook
inbedding in de ROC's. Weten wat er speelt, weten welke vragen er zijn, zijn
voorwaarden voor goede inbedding. Via de lokale/regionale netwerken moeten
de doelgroepen bereikt worden; na het zien van een programma moeten kijkers
weten waar ze naar toe kunnen.

Dit alles betekent dat ROC's een leidende rol kunnen vervullen bij de invulling en
uitwerking van het educatieve televisieconcept. In ROC's, maar ook in organisa-
ties waar cursorische activiteiten plaatsvinden, wordt volop geleerd, zeker op het
gebied van inburgering. Een ROC heeft een netwerk in de stad, heeft meerdere

¹ Zie daarvoor de projectenbank op www.kennisnet.nl.

locaties, is actief in wijken/buurtten en zit dicht op de beoogde doelgroepen. Er zijn veel cursisten en er zit veel know how.

Thema's

Het accent in de programma's ligt op:

- C taalbevordering en integratie (waaronder opvoedingsondersteuning);
- C werkgelegenheid en arbeidstoeleiding (waaronder voorlichting over beroepen en opleidingen);
- C (gebruik van) ICT.

Doelgroepen

Een brede doelgroep met de nadruk op (educatieve) achterstandsgroepen. Specifieke achterstandsgroepen zijn:

- C inburgeraars (nieuw- en oudkomers)¹;
- C langdurig werklozen en arbeidsongeschikten;
- C opvoeders met een onderwijsachterstand;
- C analfabete autochtonen;
- C sociaal geïsoleerde ouderen.

Beoogde effecten

- C verkleinen van taalachterstanden;
- C bevorderen van arbeidsparticipatie en/of sociale participatie;
- C afname sociaal isolement;
- C toename onderwijsparticipatie; verhogen van verschillende kennisniveaus;
- C leveren van een bijdrage aan de integrale ondersteuning aan opvoeders van kinderen.

Regionale Opleidingencentra willen educatieve televisie in eerste instantie inzetten voor inburgering. Een uitbreiding naar de onderwijskolom met in eerste instantie het middelbaar beroepsonderwijs en het vmbo ligt vervolgens voor de hand. Internationale oriëntatie daarbij om te leren van bestaande experimenten en good practices is daarbij noodzakelijk. Aansluiting op Europese afspraken over wederzijdse erkenning van diploma's moet daarin meegenomen worden.²

2.2 Mensen kijken veel televisie maar niet iedereen is digitaal vaardig

Sinds 1975 is het 'mediatijdbudget' ongeveer gelijk gebleven op 18 à 19 uur per week.³ Er is wel een verschuiving tussen de verschillende media. Tot 1995 won de televisie steeds meer terrein (nu gemiddeld bijna 3 uur per dag), de laatste

¹ De Taskforce Inburgering noemt ETV en E-learning als voorbeelden van methodieken voor duale trajecten met sociale activering. Zie de publicatie *Duale trajecten, Opvoedingsondersteuning en sociale activering*. (Sleutels tot Inburgering, nummer 13).

² Aanzet daartoe is gegeven door de Europese Raad van Lissabon van 23 en 24 maart 2000.

³ *Trends in de tijd, Een schets van recente ontwikkelingen in tijdsbesteding en tijdsordering*. Redactie: K. Breedveld en A. van den Broek. Den Haag: SCP, 2001

jaren gaat dat op voor de computer. De opmars van de computer gaat vooral ten koste van lezen en het luisteren naar de radio. Onder jongeren gaat het pc-gebruik gepaard met een daling van de kijktijd voor tv. Steeds meer mensen hebben thuis een computer, met 65-plussers als uitzondering. Mannen zitten meer achter hun pc dan vrouwen en ouderen. Meer hierover staat op www.tijdsbesteding.nl, een site van het Sociaal Cultureel Planbureau (zie verder ook Bijlage III)

In het memorandum van de Europese Gemeenschap staat expliciet benoemd dat digitale vaardigheden tot de basisvaardigheden zouden moeten worden gerekend en dat de lidstaten zich dienen in te spannen om burgers de mogelijkheid te bieden die vaardigheden te verwerven. In verschillende grote steden zijn digitale trapvelden opgezet en de welzijnsorganisaties en de bibliotheken beschikken inmiddels over telematicacentra waar ook basiscursussen computergebruik en informatie zoeken worden gegeven. ROC's beschikken over goed uitgeruste open leercentra in hun vestigingen voor de volwasseneneducatie.

Om digitaal vaardig te worden moet je wel kunnen lezen en schrijven. Dit laatste is een probleem voor circa 10% van de beroepsbevolking in de Westerse wereld. Dit deel van de bevolking wordt beschouwd als functioneel analfabeet en het betreft zowel migranten als autochtonen.¹ Dat betekent dat alle vormen van leren en kennis vergaren met behulp van de computer voor deze groep niet binnen het bereik ligt. De computer is wel attractief en kan mensen over de streep halen als het gaat om onderwijsdeelname.

Conclusie

Het educatieve televisieconcept betreft een educatieve schil rond televisieprogramma's waarbij gebruik wordt gemaakt van verschillende media en verschillende netwerken. In de toekomst wordt samengewerkt door ROC's, gemeenten en publieke omroep aan televisieprogramma's en bijbehorende multimediacontent. Het aanbod moet aansluiten op netwerken en voorzieningen in de steden. Binnen de steden dient samengewerkt te worden om voorzieningen beter te benutten.

¹ 1.3 Miljoen Nederlanders zijn onvoldoende in staat om zich in de samenleving te redden. Dat komt door hun beperkte capaciteit in rekenen en het lezen en schrijven van het Nederlands. Van deze functioneel analfabeten kunnen 250.000 mensen in zeer geringe mate of zelfs helemaal niet lezen, schrijven en rekenen. Bijna 10% van de Nederlanders tussen 16 en 74 jaar heeft het laagste niveau van geletterdheid. Van alle jongeren tussen de 16 en 24 jaar gaat het om zeven procent!

3 Betrokkenheid doelgroepen en evaluatie

3.1 Betrokkenheid doelgroepen

Om het educatieve televisieconcept goed in te vullen dient vraaggericht gewerkt te worden. Wat bij de doelgroepen leeft, is uitgangspunt voor de uitzendingen. Daarom moet ieder lokaal/regionaal venster in contact staan met de doelgroep (en) en doelgroeporganisaties.

Om aan de benodigde gegevens te komen en om op korte termijn die omslag van aanbod- naar vraaggericht werken te bewerkstelligen kan er gewerkt worden met twee groepen: een klankbordgroep en een responsgroep. Een werkbare omvang van beide groepen is ongeveer 30 personen.

Klankbordgroep

De klankbordgroep komt twee keer per jaar bij elkaar. De deelnemers kijken dan naar programma's voor het nieuwe seizoen. Zij beoordelen de programma's op inhoud en educatieve waarde. Ook wordt geïnventariseerd wat rondom die programma's aangeboden dient te worden, zodat kijkers er ook echt iets mee kunnen. Deelnemers aan deze groep worden geworven binnen het ROC zelf – voornamelijk de colleges educatie – en bij organisaties/instellingen in de stad. Vooral de know how op het gebied van taal en doelgroepen die bij de ROC's, het onderwijsveld en andere organisaties/instellingen zit, dient te worden benut bij programmaontwikkeling en het opzetten van programmaconcepten.

Responsgroep

De responsgroep geeft reacties uit het veld, zoals: 'Wat is goed of slecht aan een uitzending?', 'Hoe gebruikt u educatieve televisie?', 'Hoe wordt het aanvullende materiaal gebruikt?'. Alles wat een lid van deze groep als kijker en professional opvalt, kan worden gemaïld via de website. Spelen er zaken rond een uitzending of rond de organisatie, dan worden per mail vragen gesteld aan de responsgroep.

Kijkersgroep(en)

Ook aan kijkers die tot de doelgroep van de programma's horen, wordt de programmering voorgelegd. Zij voorzien proefuitzendingen van commentaar. Vragen en behoeften worden geïnventariseerd. Via het lokale/regionale netwerk rond educatieve televisie kan dit vrij eenvoudig georganiseerd worden.

Conclusie

Het is goed mogelijk om organisaties, experts, professionals en kijkers in te zetten bij het beoordelen en monitoren van programma's en op het geven van feedback. Tevens kunnen ze worden toegevoegd aan de responsgroep rond een nieuwe productie.

3.2 Evaluatie en monitoring: kijkcijfers en kwalitatief onderzoek

Evaluatie en effectmeting van educatieve televisie is noodzakelijk.² De pilot 'Duidelijke Taal! Op TV West' in het najaar van 2001 is uitvoerig geëvalueerd.³ Daarbij is ook gekeken naar de kijkcijfers. Het bureau Intomart, dat landelijke kijkcijfers produceert, heeft een overzicht gemaakt van het kijkgedrag met betrekking tot het programma 'Duidelijke Taal!' in het kijkgebied van TV West. De metingen waren gebaseerd op standaardmetingen bij veertig huishoudens in de Haagse regio. Helaas kan uit de kijkcijfers niet worden opgemaakt hoeveel allochtone kijkers er gemiddeld naar de serie hebben gekeken. De huishoudens die aan de Intomart-metingen kunnen deelnemen zijn namelijk geselecteerd op in elk geval het volgende criterium: Alle leden dienen voldoende Nederlands te spreken en te lezen om volledig aan het kijkonderzoek mee te kunnen doen.

Onbekend is wat de taalvaardigheid van de beoogde deelnemers aan het kijkcijferonderzoek moet zijn en hoe dit gemeten wordt. Wel is het zo dat in de groep, waarop de kijkcijfers zijn gebaseerd allochtonen zijn opgenomen. Kortom: de cijfers hebben geen betrekking op het kijkgedrag van de doelgroep van het project.

Daar het in verband met te voeren beleid inzake voorlichting, lokaal mediabeleid, migrantentelevisie en educatieve televisie zinvol is om wel over dergelijke cijfers te beschikken, is op dit moment gekozen om vragen over de uitzendingen ETV haaglanden.nl, het kijkgedrag van de Hagenaars en met name de Hagenaars met een niet-Nederlandse achtergrond en over het beluisteren van de verschillende radiozenders op te nemen in de stadsenquête.

Radio TV West onderzoekt op dit moment ook mogelijkheden richting bureau Intomart en de Haagse Hogeschool voor evaluatie en monitoring van de uitzendingen.

De Rotterdamse zender ETV.nl heeft aan de Erasmus Universiteit de opdracht gegeven een onderzoeksinstrument te ontwikkelen en te testen waarmee inzichtelijk wordt hoe je televisie-uitzendingen kunt evalueren en hoe je effecten meet. Voor toetsing van dit model is gekozen voor de programmaserie 'Exodus', een serie voor Antillianen en Arubanen. Gesteld kan worden dat het programma invloed heeft op de intentie van de kijker om iets te ondernemen. De Erasmus Universiteit noemt het onderzoeksinstrument zeer betrouwbaar, met de aantekening dat voor dit onderzoek een homogene groep is onderzocht.

In Rijnmond kijken dagelijks ca. 100.000 mensen naar de Rotterdamse zender ETV.nl. Door de week kijken ca. 220.000 verschillende mensen naar ETV.nl. De programma's worden gemiddeld als ruim voldoende beoordeeld.

² Meer over kijkcijfers en mediagebruik in Bijlage III.

³ J. de Maa en F. Witte: *'Als je beelden gaat kijken dan onthou je ook alles!'*, Amsterdam: ITTA, juni 2002.

's Avonds wordt opmerkelijk meer gekeken dan overdag. Vrouwen vormen 55% van de kijkersgroep.

Op het programma 'Exodus' is een maatschappelijke effectmeting toegepast. Dit programma is gericht op Antilianen. Van deze populatie in het uitzendgebied heeft 75% meerdere programma's uit de serie bekeken. Van deze kijkers is 35% tot een der geadviseerde acties overgegaan.

In april komt de NPS naar buiten met de uitkomsten van een grootschalig kijkonderzoek onder met name allochtonen. Voor zover nu bekend lijkt maatwerk het parool.

Conclusie

De eerste stappen zijn gezet naar een betere evaluatie- en effectmeting. Verder onderzoek is noodzakelijk om te komen tot kwantitatieve en kwalitatieve onderzoeksinstrumenten die input verschaffen om het concept educatieve televisie verder te ontwikkelen en de resultaten te kunnen meten.

4 Tekort aan educatieve televisie- en radioprogramma's inclusief mediamix

In de achterliggende maanden is volop gezocht naar bestaande educatieve programma's die geschikt zijn om in het kader van educatieve televisie uit te zenden. Daarbij is met name gekeken naar programma's van Teleac, Allochtoon Videocircuit van NPS en ETV.nl van het Albeda College.

Teleac heeft de achterliggende jaren twee specifieke programma's gemaakt voor inburgeraars: het betreft twee series 'Hallo Holland' (per afleveringen 25 minuten) en 'Duidelijke Taal!' (over taal op het werk; 16 afleveringen à 25 minuten). Deze twee programma's zijn voorzien van flankerend materiaal zoals handleidingen voor docenten en studiemappen voor deelnemers.

De NPS heeft als missie de diversiteit van de maatschappij te weerspiegelen in de programma's. Ze maken ook educatieve programma's, maar die zijn gericht op de jeugd ('Sesamstraat', 'Klokhuis' en sinds kort 'Circus Kiekeboe'). Deze programma's sluiten niet direct aan op inburgeringstrajecten.

ETV.nl in Rotterdam heeft in het experimentele jaar 2001–2002 diverse programma's geproduceerd. Producties moeten passen in de programmering op lokaal/regionaal niveau en dienen ook actueel te zijn. Daarnaast moeten producties aangepast worden aan de 'kleur' van de betreffende stad/regio.

Op dit moment lopen er verschillende initiatieven en wordt er gewerkt aan nieuwe programma's:

- C 12 regionale portretten iover de diversiteit aan taalleren in Haaglanden (Opdrachtgever: de Mondriaan onderwijsgroep i.s.m Radio TV West; status: wordt binnenkort gerealiseerd dankzij steun gemeente Den Haag);
- C 20 afleveringen 'Woordwijzer', d.w.z. in ongeveer vier minuten wordt een aantal woorden/uitdrukkingen uitgelegd. (Opdrachtgever: de Mondriaan onderwijsgroep i.s.m. ITTA en Radio TV-West. Status: in productie dankzij steun gemeente Den Haag).
- C Programmaserie 'De Bibliotheek' (opdrachtgever: de Mondriaan onderwijsgroep i.s.m. Radio TV West en de Haagse Openbare Bibliotheek; status: wordt binnenkort gerealiseerd dankzij steun gemeente Den Haag).
- C Programmaserie beroepenoriëntatie, bewerking van de bestaande programma's 'Werkwijzer' moet leiden tot ongeveer 18 programma's van 10 minuten. Initiatief: de Mondriaan onderwijsgroep i.s.m. producent.
- C Programmaserie 'Taalverwerving en opvoedingsondersteuning' (Opdrachtgever: de Mondriaan onderwijsgroep i.o. consortium; status: nadere uitwerking, zoeken van financiering, belangstelling van Fonds 1818 en VSB Fonds).
- C Kinderprogramma 'Ik en Co' (Opdrachtgever DSO Rotterdam; status: in productie).
- C Onderwijsjournaal Rotterdam (Opdrachtgever DSO Rotterdam; status: in onderhandeling).
- C Inter-Actief-Inburgeren (Opdrachtgever DSO Rotterdam; status: In onderhandeling).

- C 'ICT in het MKB' (Opdrachtgever Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam; status: in productie, start uitzendingen op 8 april 2003 door ETV.nl in Rotterdam).
- C 'Boekeneiland' (Opdrachtgever ETV.nl; status: in productie, start uitzendingen ongeveer september 2003 door ETV.nl in Rotterdam).
- C 'Taalklas' (Opdrachtgever ETV.nl; status: in productie, start uitzendingen 23 april 2003 door ETV.nl in Rotterdam).

Voorts heeft Teleac aangegeven bij nog te produceren programma's te willen nagaan of licenties voor regionale uitzending direct 'meegergeld' kunnen worden (bijvoorbeeld voor de nieuwe 24-delige serie voor beginnende lezers 'Leesdas, Lettervos, Boekentas' dat in september 2003 start en dat om te beginnen ETV.nl in Rotterdam met twee weken vertraging mag uitzenden).

Al met al is het beeld dat er niet rijkelijk veel content voorhanden is. Zeker geen content die in alle opzichten voldoet aan de gewenste mediamix.

Indicatieve inschatting benodigde programma's

Willen we educatieve televisie realiseren met een substantiële hoeveelheid uitzendingen, dan is het zinvol een inschatting te maken van de benodigde hoeveelheid programma's.

Om tot een indicatie te komen van de benodigde programma's, gaan we uit van het volgende:

- C één blok van drie uur educatieve televisie (180 minuten), dat zes keer per week wordt uitgezonden;
- C dit blok bestaat uit zes programma's van ca. 25 minuten (=150 minuten) en wordt aangevuld met lokale aanvullingen (30 minuten). Dit kan van alles zijn: portretten van kijkers, items over verwante activiteiten in de stad, spotje voor hulptelefoon discussieprogramma's enz.
- C educatieve televisie zendt 52 weken per jaar uit, dus 156 uur op jaarbasis;
- C een ervaringsgegeven van Teleac leert dat een educatief programma van circa 25 minuten in de orde van grootte van € 35.000,- tot € 40.000,- kost. Het betreft hier sec de kosten van de televisieprogramma's. De productie van een hoogwaardige programmaserie duurt gemiddeld één à twee jaar, zo leert de ervaring van Teleac.
- C Bij televisieproducties maakt men onderscheid tussen 'high end'- (goede kwaliteit/prijsverhouding) en 'low end'- (niet zo duur en toch aardig) producties. Ook low-end producties kunnen nadrukkelijk een plaats krijgen in de programmering. Community colleges in Amerika hebben ervaring met dit soort programma's waarbij didactiek het uitgangspunt is en niet zozeer de creativiteit en vormgeving.
- C De taalverwervingscomponent moet nadrukkelijk aandacht krijgen, wat inzet van deskundigen van de ROC's en externe deskundigen op dit terrein vereist.

Hoe komen we aan geschikte programma's?

1 *Heruitzending van al geproduceerde programma's*

Heruitzending van kwalitatief hoogwaardige programma's van de publieke omroep is wenselijk. Deze dienen (lokaal/regionaal) voorzien te worden van een onderwijsstructuur. Teleac heeft de bereidheid uitgesproken om samen met de ROC's na te gaan welke al bestaande programma's licentievrij gemaakt kunnen worden om zo het pad te effenen voor uitzending. De NPS heeft eveneens de bereidheid uitgesproken na te gaan of er op deze wijze programma's beschikbaar kunnen komen. Duidelijk is wel al dat de NPS-programma's uit het verleden niet voorzien zijn van flankerend materiaal.

Wanneer in de vier grote steden een programma gelijktijdig/parallel uitgezonden wordt, kan het Commissariaat van de Media één licentie verstrekken.

Afspraken over de voorwaarden waaronder programma's gebruikt kunnen worden, worden vastgelegd in een licentieovereenkomst. Per bestaand programma dient een licentie verkregen te worden. Voor sommige programma's zijn geen licenties meer. Het is moeilijk en kostbaar om nieuwe licentieovereenkomsten te regelen vanwege auteurs-, beeld-, merkenrecht.

Voor 2004 en 2005 komt een aantal programma's beschikbaar om uit te zenden, maar dan moet er wel budget zijn voor het afkopen van licenties etc. Daarbij moet dan nog voorzien worden in multimediale toevoegingen opdat de multimediamix wordt gerealiseerd.

2 *Bewerken bestaande programma's*

Er zullen ongetwijfeld ook programma's zijn die door een bewerkingsslag educatief gemaakt kunnen worden. Of hier daadwerkelijk veel mogelijkheden liggen, is de vraag. Deels in verband met zaken als licenties/auteursrechten, deels omdat het de vraag is of bewerken mogelijk niet duurder uitpakt dan nieuw produceren. Ook kan gekeken kunnen worden naar buitenlandse programma's die bewerkt kunnen worden.

3 *Productie nieuwe programma's in mediamix*

Er zijn naar het zich laat aanzien niet voldoende bestaande programma's om de uitzendingen te vullen. Daarom moeten ook nieuwe programma's geproduceerd worden. Bij de productie van nieuwe programma's gaat het om een mediamix.⁴ Dat betekent dat het tv-programma aangevuld moet worden met materiaal voor docenten, cursisten, vrijwilligers. Plaatsing op internet van al dit materiaal inclusief de beelden zal moeten leiden tot een ruime beschikbaarheid. Overigens moet videobandendistributie overwogen worden. Hiermee dient wel rekening gehouden te worden bij het sluiten van licentieovereenkomsten.

Terzijde: door plaatsing op internet komt het materiaal 'automatisch' beschikbaar voor trainingsinstituten en universiteiten in andere landen waar mensen Nederlands leren. De taallessen die in Den Haag voor de Somalische doelgroep worden uitgezonden, worden op internet geplaatst, waardoor de uitzendingen overal ter wereld te beluisteren zijn via de computer.

Stimuleringsfonds

⁴ Zie voor de gang van zaken bij een (educatieve) televisieproductie Bijlage IV

Groot knelpunt bij het initiëren van producties is het gebrek aan meer structurele fondsen. Tot op heden is steeds op ad-hoc basis financiering verworven voor producties. Het is dan ook wenselijk om te komen tot een landelijk stimuleringsfonds voor educatieve televisieproducties in een mediamix.

Organisaties die een productie willen realiseren zouden een beroep kunnen doen op dit fonds. Aanvragers moeten bij voorkeur bestaan uit samenwerkingsverbanden van ROC's, een productiebedrijf en een uitzendgarantie van een omroep/zendgemachtigde. Daarbij moet dan wel gelet worden op de houdbaarheidsdatum van producties (circa 3 tot 5 jaar), de mate waarin het landelijk bruikbaar is enz. De financiële voeding van dit fonds zou moeten komen van vooral het rijk, waarbij gedacht kan worden aan de diverse innovatiebudgetten van de departementen van Onderwijs, Sociale Zaken, Welzijn, Justitie/ Integratie en Veiligheid en Economische Zaken. Ook provincies willen mogelijk bijdragen. Mogelijk kunnen ook fondsen zoals VSB-fonds benaderd worden.

De grote gemeenten kunnen overwegen om rechtstreeks bij te dragen dan wel juist geld te steken in lokale aanvullingen, zoals portretten van kijkers, korte filmpjes van bijvoorbeeld bibliotheeklocaties enz. Bijdrage in natura door inbreng van al geproduceerde programma's moet ook tot de mogelijkheden behoren.

De bijdrage van ROC's kan er vooral een in natura zijn: inzet van docenten in redactiegroepen, klankbordgroepen, maken van bijbehorend lesmateriaal enz. Met een fikse investering moet vanaf 2005 een oplopende hoeveelheid educatieve producties in ene multimediale setting beschikbaar zijn.

Conclusie

Om aan programma's te komen, worden bestaande programma's opnieuw uitgezonden. Daarvoor zal een aantal van deze programma's bewerkt moeten worden. Omdat er niet genoeg geschikte programma's beschikbaar zijn, worden ook nieuwe programma's geproduceerd in een mediamix. Om nieuwe producties te maken, is structurele financiering nodig. De oprichting van een landelijk stimuleringsfonds zal daaraan een flinke impuls kunnen geven. Gemeenten en ROC's dragen rechtstreeks of in natura bij.

5 Wat gebeurt er in het buitenland? De opmars van educatieve televisie en afstandsleren

Er zijn internationaal tal van aansprekende voorbeelden van educatieve televisie voor een diversiteit aan doelgroepen, evenals aansprekende multi-channel benaderingen rond educatieve activering en toeleiding. In Zweden en Finland is veel ervaring, ook in de samenwerking met andere instellingen.⁵ Educatieve zenders als BR-Alpha vanuit München en La Cinquième in Frankrijk zenden meer informatieve programma's uit. In Wales is er het Wales Digital College dat samen met vijf colleges 'further education' educatieve televisie maakt. Kerntaak is het productiemangement; producties worden gemaakt door docenten, televisiemakers en anderen.⁶ Naast BBC Learning heeft ook de Public Broadcast Service⁷ in Amerika een zeer groot bereik. Een vitale aanpak voor autochtone en allochtone functioneel analfabeten lijkt BBC Skillswise.⁸

Vooral in Amerika maken veel community colleges werk van distance learning⁹. Het betreft televisie-uitzendingen met telefonische en online helpdesken en internetcursussen. Educatieve content, docent en deelnemers worden samen gebracht via een multimediamix. Van deelnemers vraagt dit dezelfde inzet als bij een reguliere opleiding, maar het is flexibeler voor doelgroepen die familie-, werk- of andersoortige verplichtingen hebben. Ze vragen wel zelfdiscipline en motivatie van deelnemers. Vaak is er sprake van low budgetprogramma's: educatie staat voorop, creativiteit en vormgeving niet. Didactiek is uitgangspunt, niet journalistiek. En er wordt optimaal gebruik gemaakt van andere media (bv. digitale televisie, internet, maar ook gedrukt materiaal). Veel community colleges beheren daarom eigen televisiezenders. In Engeland is 'learndirect' in het leven geroepen door de Britse overheid om laagdrempelige cursorische opleiding/scholing/educatie via internet te realiseren met ondersteuning van 'learning centres'¹⁰. De BBC werkt ook samen met Learndirect.¹¹

⁵ Zie voor de Zweedse zender UR: www.ur.se/ur/frameset.html. Voor YLE Education in Finland: www.yle.fi/tv1ope/english

⁶ Zie www.learn.cd

⁷ Zie www.pbs.org

⁸ Zie www.bbc.co.uk/skillswise

⁹ Zie voor 'voortuitstrevende' community colleges: <http://coastline.cccd.edu> (Coastline Community College in Californië), <http://e.spjc.edu> (St. Petersburg Junior College in Florida), <http://www.brevard.cc.fl.us> (Brevard Community College in Florida), <http://www.dcccd.edu> (Dallas County Community College in Texas), <http://www.pcc.edu> (Portland Community College), <http://www.seattlecolleges.com> (Seattle Community College), <http://www.morgancc.edu> (Morgan Community College in Colorado), <http://www.kctcs.net> (Kentucky Community and Technical College System), <http://www.mptv.org> (Milwaukee Public Television; Milwaukee Area Technical College, Wisconsin)

¹⁰ Zie <http://www.learndirect.co.uk>.

¹¹ Zie www.ufiltcd.co.uk/press/update/nov02/460whtml.htm

Conclusie

Ook in het buitenland gebeurt van alles rondom educatieve televisie. Een verkenning van deze initiatieven is noodzakelijk. De reeds voorhanden zijnde informatie geeft een beeld van de bandbreedte van toepassingsmogelijkheden en de daarmee samenhangende opties voor de kortere en langere termijn.

6 Hoe verder: een mogelijke spelverdeling tussen de betrokken deelnemers

Het geheel overziend kunnen we constateren dat er veel 'spelers op het veld' zijn als het gaat om educatieve televisie waarbij ambities, taken, bevoegdheden, budgetten verschillend zijn. Tegelijkertijd hebben alle 'spelers' te maken met wat kort gezegd 'de urgentie van de inburgering' kan worden genoemd. In dit hoofdstuk wordt een mogelijke spelverdeling tussen de spelers geschetst in een poging te komen tot een substantiële inzet van het medium televisie en radio in een mediamix.

1 De landelijke omroepen kunnen nagaan of een samenwerkingsconstructie à la Z@ppelin kan leiden tot programmering op de landelijke publiek zenders die van nut kunnen zijn in de context van educatieve televisie. Enkele voorbeelden ter illustratie: er is vraag naar een goed educatief programma over hoe de gezondheidszorg werkt in Nederland. Idem als het gaat om kennis van godsdiensten (zoals vakkennis van geestelijke stromingen in het basisonderwijs). En tijd van verkiezingen is er behoefte aan een programma over hoe ons staatsbestel werkt, gecombineerd met wat elders vaak 'voters education' heet. Deze programma's worden voorzien van de gewenste mediamix. Daarbij is het vooral van belang dat het taalniveau niet te hoog gegrepen is. Maar misschien zijn daar ook nog andere oplossingen voor te vinden zoals versies in verschillende moeilijkheidsgraad.¹²

2 Het rijk zou de hoofdfinancier kunnen zijn van het stimuleringsfonds, opdat er de komende jaren tal van producties tot stand komen die kwalitatief goed en landelijk bruikbaar zijn. Het rijk of de ROC's zou tevens initiatiefnemer kunnen zijn voor een internationale quick scan of een uitgebreide vergelijking van de ontwikkelingen elders. Aansluiting op Europese ontwikkelingen lijkt gewenst.

3 De grote gemeenten zijn verantwoordelijk voor de activiteiten op stedelijk/regionaal niveau vanuit hun gemeentelijke taken: inkoop volwasseneneducatie en onderwijs in het algemeen, lokaal mediabeleid, migrantentelevisie, bibliotheek, gezondheidsvoorlichting en opvoeding, welzijnswerk, grotestedenbeleid en vooral de samenhang tussen dat alles. Gemeenten kunnen de lokale aanvullingen op de programmering voor hun rekening nemen. Tevens kunnen zij sturing geven op de lokale inbedding.

¹² Zie pilot NCRV rond interactieve televisie: bij een programma over dinosaurussen was het technisch mogelijk om commentaar in gewoon Nederlands, wetenschappelijk Nederlands en wetenschappelijk Engels te geven.

4 De Regionale Opleidingencentra zijn verantwoordelijk voor de invulling van het educatieve concept, het leveren van bijdragen aan het opzetten van de mediamix en aan het opzetten van lokale/regionale netwerken. Dit is een omvangrijke taak want dit leidt tot:

- C uitlijnen binnenschoolse en buitenschoolse component binnen een onderwijstraject;
- C participeren in netwerken in de stad opdat ook andere vormen van cursorisch aanbod en vrijwilligersactiviteiten educatieve televisie benutten. Dat stelt mogelijk eisen aan de vormgeving;
- C het trainen van zowel docenten als medewerkers uit welzijn en vrijwilligerwerk om te werken met educatieve televisie;
- C het maken van opdrachten voor internet en teletekst;
- C opzetten hulpdiensten voor docenten en deelnemers;
- C participeren in redactieraden en klankbordgroepen.

5 De regionale omroepen kunnen de uitzendingen van educatieve programma's, productie van programma's en de promotie daarvoor voor hun rekening nemen. De regionale omroepen kennen lokale productiebedrijven die ingezet kunnen worden voor de lokale aanvullingen. ROOS kan daarin desgewenst een coördinerende rol vervullen.

7 Tot slot

In deze reader is ingegaan op het benutten van educatieve televisie, vooral voor de inburgering van volwassenen. In de debatten is vaak gesteld dat educatieve televisie ook voor bijvoorbeeld het mbo en het vmbo en het basisonderwijs een (aanvullende) rol zou kunnen vervullen. Gezien de problemen rond voortijdig schoolverlaten en de bestrijding van onderwijsachterstanden zijn dat zeker opties die het verkennen waard zijn.

Derhalve lijkt het wenselijk om parallel aan de concretisering van educatieve televisie voor de inburgering van volwassenen ook een verkenning te doen naar de wenselijkheid en mogelijkheden hiervan.

BIJLAGEN

Bijlage I Nederlands leren voor specifieke doelgroepen met de lokale radio

Sinds vorig jaar is er op de Haagse radio een nieuwe cursus te horen: 'Doe mee, praat mee met NT2 op Radio Ghanatta', een cursus Nederlands voor Ghanezen. In maart 2003 is, eveneens op de Haagse radio 'Leer Nederlands met Radio Dalmar' gestart: een cursus voor de Somalische doelgroep, georganiseerd door de Stichting Soneca. In beide cursussen wordt gewerkt met een methodiek voor flexibel en vraaggestuurd onderwijs voor specifieke doelgroepen. Doel is het vergroten van de vaardigheid in het Nederlands en het stimuleren van de maatschappelijke participatie.

Achtergrond

Het initiatief tot een dergelijk cursusaanbod is genomen in het kader van het taaloffensief van de gemeente Den Haag. In Den Haag verzorgt de Stichting Ghanatta sinds 1995 lessen in de Nederlandse taal op de Haagse lokale radio. Vanuit Ghanatta was een vraag naar professionalisering van deze cursus. De gemeente heeft toen het ITTA, het Instituut voor Taalonderwijs en Taalonderzoek Anderstaligen van de Universiteit van Amsterdam, gevraagd een methode te ontwikkelen voor Radio Ghanatta. Het ITTA is gespecialiseerd in het ontwikkelen van vernieuwend materiaal voor NT2-onderwijs. De opdracht was de ontwikkeling van methodiek en leerstof voor een radiocursus NT2 die in eerste instantie bestemd is voor Ghanezen in Den Haag. In tweede instantie ging het om een algemene methodiek die ook voor andere doelgroepen in andere plaatsen inzetbaar is.

In de meeste gemeenten vindt men een regionale of lokale radio. De gemeente Den Haag heeft een kanaal waar specifieke doelgroepen kunnen uitzenden, een toegangsradio. Zowel de Stichting Ghanatta als Soneca hebben vier uur per week waarvan zij de helft aan Nederlandse les besteden.

Inhoud van de radiolessen

De cursus bestaat uit zestig lessen op twee niveaus: 30 lessen voor beginners en 30 lessen voor halfgevoerden. De beginnerslessen zijn echter niet voor de absolute beginners: enige, zij het geringe, kennis van het Nederlands wordt zowel door de Stichting Ghanatta als de Stichting Soneca bij de doelgroep aanwezig geacht.

De inhoud van de radiolessen wordt gevormd door thema's die voor de doelgroep interessant en belangrijk zijn en in overleg met hen vastgesteld zijn. Er zijn in totaal zes thema's waarin verschillende onderwerpen aan de orde komen. In het thema 'Gezondheid' gaat het bijvoorbeeld over een gesprek voeren bij de huisarts, op controle bij de tandarts, naar het ziekenhuis en naar de apotheek. De andere thema's zijn: 'Op zoek naar werk', 'Aan het werk', 'Kinderen en school', 'In en om het huis' en 'Informatie vragen bij een instelling'. Iedere radioles bestaat uit een vast stramien: een gesprek, woorden, een liedje, uitspraak- en structuuroefeningen en een informatietekstje. Aanvullende

informatie, die qua Nederlands te ingewikkeld is, kan in de eigen taal gegeven worden.

Radio Ghanatta werkt met twee à vier presentatoren. Aan de hand van een cd met lesmateriaal verzorgen zij een NT2-les op de radio. Tijdens de uitzending vindt interactie plaats met de luisteraars. Zij kunnen inbellen en prijzen winnen met antwoorden op de vraag van de week. Voor de lesgevers, de radiopresentatoren, is extra lesmateriaal op papier ontwikkeld dat op verschillende momenten in de uitzending ingezet kan worden. Dit materiaal bestaat uit een introductie, allerlei aanwijzingen, meer oefeningen, de vraag van de week, de tip van de week en een praktijkopdracht. Deze laatste vormt een belangrijk onderdeel van de methodiek: hiermee wordt beoogd de luisteraar juist ook buiten de les actief aan de gang te laten gaan met Nederlands. Eén uur les per week is immers niet voldoende om de taal te leren.

Radio Ghanatta zendt uit in Den Haag via 106.8 FM op zaterdag van 09.30 tot 10.30 uur voor beginners en zondag van 19.00 tot 20.00 uur voor gevorderden. Radio Dalmar verzorgt eveneens twee uitzendingen per week op dezelfde frequentie. Daarbij gaan zij ook lessen op hun website zetten zodat men overal er overal ter wereld iets mee kan doen.

De opbrengst

De lessen van Radio Ghanatta worden intensief beluisterd door een groot deel van de doelgroep, zo'n 3000 Ghanezen. Veel van hen zijn niet in staat bij de grote instellingen, de ROC's, een cursus te volgen, omdat zij vaak naast hun dagtaak ook in de avonduren werkzaam zijn. Zij zijn daarom aangewezen op een vorm van afstandsleren. Radio Ghanatta is voor hen een belangrijke informatiebron. Naast de taallessen wordt nieuws, muziek en informatie van de gemeente over allerlei zaken uitgezonden. Met dit alles vormt Radio Ghanatta een belangrijke schakel in het integratieproces van de Ghanezen in Den Haag. Radio Ghanatta zendt nu een jaar met de nieuwe methodiek uit. In maart 2003 zal het experimentele jaar afgerond worden met de eindevaluatie. Uit de tussentijds gehouden evaluatie blijkt dat men enthousiast luistert naar 'Doe mee praat mee'.

Ook veel Somaliërs in Den Haag, veelal alleenstaande vrouwen met kinderen, zijn niet in staat om naar reguliere taalcursussen te gaan. Ook voor hen is de radio een belangrijke informatiebron.

Dit is het eerste doel van de radiolessen: het bereiken van mensen die anders geen taallessen zouden krijgen. Daarnaast kunnen de lessen voor een aantal van hen een toeleidende functie naar het reguliere NT2-onderwijs vervullen. En tot slot bieden de radiolessen ook extra lessen voor cursisten die reeds deelnemen aan bestaande NT2-cursussen op bijvoorbeeld het ROC. Zij krijgen meer mogelijkheden om ook buiten de les met de Nederlandse taal aan de slag te gaan.

Het pakket

Op dit moment is er een radiocursus beschikbaar voor Ghanezen en Somaliërs. Dit lespakket bestaat uit:

C cd's met lesmateriaal (30 lessen beginners + 30 lessen gevorderden);

- C lesmateriaal voor de radiopresentator met de teksten van de cd en aanvullend lesmateriaal (30 lessen beginners + 30 lessen gevorderden);
 - C materiaal voor training van de radiopresentatoren.
- De algemene methodiek en een groot deel van de concrete invulling zijn ook voor andere doelgroepen geschikt. Met een aantal geringe aanpassingen kan de methodiek ingezet worden voor bijvoorbeeld Chinezen, Antillianen, Marokkanen en Turken.

De rechten berusten bij de gemeente Den Haag en ITTA Amsterdam.

Bijlage II Flankerende projecten

Hier volgt een aantal voorbeelden van flankerende projecten:

Den Haag

Horen, Zien en Schrijven

De lesmethode *Horen, Zien en Schrijven* wordt op meer dan 600 scholen in Nederland gebruikt om kinderen van zes tot twaalf jaar te ondersteunen bij het leren van Nederlands als tweede taal. Naast de papieren versie is nu ook een internetversie ontwikkeld. Met een leermanagementsysteem kunnen docenten oefeningen individueel of per groep toewijzen. Zo is de leerstof afgestemd op het niveau van de leerling. De oefeningen bevatten animaties, geluiden en directe feedback. De methode bestaat uit 32 modules. Iedere module wordt afgesloten met één of meerdere toetsoefeningen. De resultaten worden vastgelegd in het leermanagementsysteem. Deze methodiek zal door de Mondriaan onderwijsgroep en de Haagse Schoolbegeleidingsdienst geschikt gemaakt worden voor volwassenen

Virtueel Inburgeringsloket

De gemeenten Amsterdam en Den Haag zijn een experiment gestart om nieuwkomers via nieuwe media wegwijs te maken in de Nederlandse samenleving. In de twee steden worden speciale informatiezuilen voor migranten geplaatst in opleidingscentra, gemeentelijke instellingen en bijvoorbeeld de moskee. Met een vinger op het beeldscherm kunnen zelfs digibeten aan dit loket informatie oproepen over werk, onderwijs, normen en waarden, de Nederlandse cultuur en overheidsdiensten. De gemeenten gaan het Virtueel Inburgeringsloket vooral gebruiken om oud- en nieuwkomers te informeren over hun rechten en plichten en gemeentelijke diensten. Het loket biedt ook ruimte aan maatschappelijke instellingen die zichzelf willen introduceren aan nieuwe Nederlanders. De inhoud is gevat in korte films, animaties, foto's en kaarten. Bovendien zijn alle teksten via voice overs in het Arabisch Turks, Nederlands en Engels te beluisteren. Het loket is beschikbaar op internet, multimediazuilen, cd-rom, intranet en reguliere pc's.

Haagse Onderwijs Portal en Residentie.net

Op de Haagse Onderwijs Portal (HOP) kunnen docenten terecht voor een gratis leeromgeving, ze kunnen materiaal uitwisselen en gebruik maken van een portfoliosystematiek. 'Digitaal Leren' faciliteert een flink aantal ICT-projecten in Den Haag. Voorwaarden zijn o.a. dat ze vernieuwend moeten zijn, voor meerdere scholen iets opleveren en dat de resultaten in de Haagse Onderwijs Portal beschikbaar zijn. Voor de Haagse educatieve televisiewebsite wordt op dit moment samen met de HOP bekeken hoe nieuwe projecten opgestart kunnen worden en hoe de website verder doorontwikkeld kan worden.

De HOP krijgt een plaats op Residentie.net nieuwe stijl. Dit wordt 'het' platform in Den Haag waarop overheid, instellingen, verenigingen en Hagenaars elkaar ontmoeten. Doelstelling is een vernieuwd digitaal platform waarop in brede zin ICT-projecten en –toepassingen kunnen functioneren. Het platform levert partners en gebruikers de benodigde technologie, infrastructuur en hardware. Residentie.net zorgt voor meerwaarde door snelle verbindingen, heldere navigatie, standaardisering van tools en functionaliteiten.

De HOP en Residentie.net bieden het platform om de diverse media te laten samenkomen voor educatieve doeleinden.

Onderwijs in de gevangenis

Het project 'Scholing zonder drempels' is ontwikkeld om voor de deelnemers van het Albeda College die gedetineerd raken, kwalificerend onderwijs mogelijk te maken. Het is ook gericht op gedetineerden, die vanuit de Penitentiaire Inrichtingen (PI-en) een ROC-traject willen volgen.

Op dit moment zijn circa 150 gedetineerden bij het Albeda College ingeschreven. Deze deelnemers bevinden zich in de PI-en van het cluster Rijnmond, maar ook in andere PI's in het land, zoals in Noord-Holland-Noord, Flevoland en Groningen. Ook daar bevinden zich deelnemers uit de regio Rijnmond.

Het project is een uitdagende klus: kwalificerend onderwijs bieden aan een moeilijke doelgroep, met daarbij ook nog de ambitie een plaats op de arbeidsmarkt te realiseren. Dat kan een ROC niet alleen. Het project wordt dan ook uitgevoerd door een ontwikkelingspartnerschap. Daarin werken meerdere ROC's en PI-en, Reclassering Nederland, Delinquentie en Samenleving, het Ministerie van Justitie, Werkstad, Colo en SoZaWe Rotterdam samen. Daarnaast wordt in een transnationaal ontwikkelingspartnerschap geprobeerd iets op te steken van goede ervaringen uit het buitenland. Het project wordt mede gefinancierd door ESF Equal. Een verkenning over afstandleren moet nog plaatsvinden.

Bijlage III Kijkcijfers en mediagebruik

Sinds 1975 is het 'mediatijdbudget' ongeveer gelijk gebleven op 18 à 19 uur per week.¹ Er is wel een verschuiving tussen de verschillende media. Tot 1995 won de televisie steeds meer terrein (nu gemiddeld bijna 3 uur per dag), de laatste jaren gaat dat op voor de computer. De opmars van de computer gaat vooral ten koste van lezen en het luisteren naar de radio. Onder jongeren gaat het pc-gebruik gepaard met een daling van de kijktijd voor tv. Steeds meer mensen hebben thuis een computer, met 65-plussers als uitzondering. Mannen zitten meer achter hun pc dan vrouwen en ouderen. Meer hierover staat op www.tijdsbesteding.nl, een site van het Sociaal Cultureel Planbureau.

Price, Waterhouse & Coopers geeft in zijn jaarlijkse overzicht over media en entertainment² aan dat een inwoner van Nederland gemiddeld 167 minuten of te wel bijna drie uur per dag televisie kijkt.

Steeds meer allochtonen hebben (eventueel naast een schotel) een kabelaansluiting. Minder geïntegreerden kijken meer televisie dan meer geïntegreerden en ze kijken vaker naar buitenlandse zenders.³

Het kijk- en luistergedrag van tweede en derde generaties vertoont meer overeenkomsten dan verschillen met dat van autochtone mediagebruikers.⁴ Het is niet haalbaar om achterstandsgroepen met een televisieprogramma uit hun sociale isolement te krijgen. Daarvoor zijn meer begeleiding en sociale contacten nodig. Een televisie kan wel bijdragen aan kennisverrijking over de Nederlandse maatschappij en bewustwording van het belang om in die maatschappij actief te zijn.⁵

In Den Haag heeft bijna elke bewoner een kabelaansluiting. Marokkaanse en Turkse Hagenaars hebben daarnaast ook vaak een schotel. Ongeveer tweederde van de Hagenaars kijkt minstens 1 keer per week naar TV West (gemiddeld 2 uur per week) Onder de Turkse Hagenaars is dat 53% en voor de Marokkaanse kijkers 74%.⁶

In Nederland is nog weinig onderzoek gedaan naar ict en minderheden. Cijfers van internationaal en lokaal onderzoek wijzen wel op een achterstand van allochtonen. Aannemelijk is dat de verspreiding van ict ook onder allochtonen doorgaat. Net als personen uit autochtone lagere statusgroepen lopen zij achter in het verspreidingsproces. Over hoe allochtone ouderen digitale vaardigheden kunnen verwerven zijn ook meer vragen dan cijfers. Daarbij is een verschil tussen werkenden en niet-werkenden. Werkenden kunnen vaak op hun werk door middel van cursussen vertrouwd raken met ict. Steeds moet rekening gehouden worden met de vraag over welke technologie het gaat, met verschillen tussen minderheidsgroepen, met verschillen tussen generaties en

¹ *Trends in de tijd, Een schets van recente ontwikkelingen in tijdsbesteding en tijdsordening*. Redactie: K. Breedveld en A. van den Broek. Den Haag: SCP, 2001

² *Entertainment and Media Outlook for the Netherlands 2002-2006*.

³ *Mediagebruik etnische publieksgroepen 1998*. Veldkamp Marktonderzoek bv. Amsterdam, juni 1999 (projectnummer 2356).

⁴ Susan Bink: *Media & Minderheden in Nederland*, januari 2002.

⁵ *Maatschappijoriëntatie voor Turkse en Marokkaanse vrouwen*. Veldkamp Marktonderzoek bv. Amsterdam, mei 2002 (projectnummer 2968).

⁶ *Stad enquête Den Haag*

met de duur van de aanwezigheid in Nederland.⁷ Uit recent onderzoek blijkt dat allochtonen zich te weinig herkennen in de Nederlandse media. Internet wordt gezien als een medium dat tegenwicht kan bieden aan die situatie.⁸

⁷ J. Steyaert en J. de Haan: *Geleidelijk digitaal, Een nuchtere kijk op de sociale gevolgen van ict*. Den Haag: SCP/Fontys, december 2001.

⁸ Zie de bijdrage van L. d'Haenens: 'ICT in de multiculturele samenleving' in *Jaarboek ICT en samenleving 2003, De sociale dimensie van technologie* Red: J. de Haan, J. Steyaert. Amsterdam: Uitgeverij Boom, 2003.

Bijlage IV De gang van zaken bij een (educatieve) televisie-productie

Educatieve producties die kijkers moeten activeren binnen hun eigen omgeving, stellen enkele specifieke eisen bij de vervaardiging ervan. Enkele van die eisen zijn in het kort de volgende.

Heel duidelijk moet zijn tot welke *doelgroep* de productie zich richt. Dan kunnen de kenmerken van deze groep achterhaald worden. Een van die kenmerken is de omvang. Vervolgens wordt bepaald welk percentage men denkt tot activering te brengen. Dat is nodig, omdat elke productie te meten moet zijn op haar maatschappelijke effecten.

Om tot een adequate *content* te komen worden de eigen inzichten, die veelal zijn ontleend aan research, geconfronteerd met de inzichten van de verschillende klantgroepen: de opdrachtgever(s), de specifieke doelgroep en de ketenpartners.

Vervolgens wordt de zo bepaalde content vertaald naar de *multimediale mix*. De afstemming tussen de verschillende media, zowel inhoudelijk als in de productiegang vormt een van de kernactiviteiten, die innovatief en complex van aard zijn.

Aan elk programma zit een extern gericht *logistiek programma* vast. Dat programma heeft tot doel, dat tv-kijkers en internet- en teletekstbezoekers terecht kunnen bij instellingen, organisaties en opleidingen waarnaar ze verwezen worden. Anders gezegd: Elk programma functioneert in zowel een keten als een netwerk.

De productie is uiteindelijk een middel om een van tevoren bepaald *maatschap-pelijk doel* te bereiken. Of dat doel ook wordt bereikt, kan gemeten worden. Dat kost evenwel veel geld. Geld, dat maar zeer beperkt voorhanden is. Daarom worden naast incidentele metingen, ook andere methoden ingezet. Enkele van die methoden zijn: het gebruik maken van een klankbordgroep, het inzetten van een kijkersgroep en het inzetten van correspondenten. Waar mogelijk kan zo een serieproductie nog worden bijgesteld gedurende het uitzendschema. En uiteraard der zaak worden aldus verkregen bevindingen gebruikt bij het opzetten van nieuwe producties.

Colofon

Bijdragen aan deze reader zijn geleverd door:

Paula Barkman-Vriezen (ROC van Amsterdam), Dineke Cloetingh (gemeente Utrecht, dienst Onderwijs), Paul van Huijkelom (ROC Utrecht), Chris Kwant (gemeente Den Haag, lokaal mediabeleid), Anne-Lies van de Peppel (de Mondriaan onderwijsgroep), Frans Roozen (Albeda College), Yolande Timman (ITTA), Roelien Timmerman (gemeente Den Haag, dienst OCW), Ben Vaske (de Mondriaan onderwijsgroep), Hendrik Verweel (ETV.nl, Rotterdam), Huub Winninghoff (ETV.nl, Rotterdam).

Informatie is verkregen in plezierige gesprekken met: Richel Bernsen (ROOS), Carel Kuyl (NPS), Jan van Holsteyn (Teleac), Frans Jennekens (NPS), Malou Landré (Radio TV West), Biendhoe Ramdhani (Voorlichting gemeente Den Haag), Kees Schippers (directeur Media & Education), Chris Sonnemans (beheerder www.learningdutch.org), Cathy Spierenburg (Z@ppelin), Arie Smit (Teleac), Aart van der Want (Teleac), Bart Dijkstra (CAF/Stichting Communicatie-ontwikkelingssamenwerking).

Eindredactie: Anne-Lies van de Peppel, Roelien Timmerman en Ben Vaske.